

cepciji i kolektivnome pamćenju Bitke kod Lützena iz 1632. godine.

Monografija *Great Battles: Lützen* Petera H. Wilsona vrlo je vrijedan doprinos poznavanju Tridesetogodišnjega rata, ali i europske vojne povijesti općenito. Autor primjenjuje suvremene historiografske metode kako bi reinterpreтирао povijesni događaj, točnije Bitku kod Lützena 1632. godine. Jednako tako nastoji objasniti što je dovelo do njezina donekle kontroverznoga statusa u okviru historiografije. Wilsonova metodologija nije primjenjiva samo u istraživanjima Tridesetogodišnjega rata nego i ostalih događaja i bitaka koje su smještene u neka druga povijesna razdoblja. Naime, Wilson – osim što istražuje bitku u kontekstu Tridesetogodišnjega rata – razmatra kako se bitku doživljavalo u kasnijim razdobljima i čemu je njezina povijest služila. Drugim riječima, ovom knjigom pokazuje kako nije uvijek važno tko je u bitci pobijedio, nego tko je ostao zapamćen kao pobjednik. Isto tako, demonstrira kako niti važnost bitke i njezine posljedice ponekad nisu toliko važne kao predodžbe koje se (sustavno) stvaraju godinama i stoljećima kasnije. Konačno, autor ukazuje na važnost novih istraživanja i reinterpretacije pojedinih događaja kako bi povijesna znanost mogla napredovati.

Filip Hren

Pavao Ritter Vitezović, *Dva stoljeća uplakane Hrvatske/Plorantis Croatiae saecula duo*, kritičko izdanje latinskog izvora priredili Zrinka Blažević i Bojan Marotti, s latinskog prevela Zrinka Blažević, Zagreb: Matica hrvatska, 2019, 350 stranica

Matica Hrvatska objavila je prošle godine prijevod Vitezovićeve djela *Dva stoljeća uplakane Hrvatske* iz 1703. godine, koje je prevela Zrinka Blažević, znanstvenica koja je znatan dio znanstvene djelatnosti posvetila prijevo-

dima i analizama Vitezovićeve djela. Ovo djelo dugo je ostalo neprepoznato i sve do danas književnopovijesno neobrađeno, a nastalo je nakon njegova povratka u Zagreb iz Beča gdje je sudjelovao u radu povjerenstva za razgraničenje između Habsburške Monarhije i Osmanskoga Carstva. Kako je nastojao steći naklonost vodećih osoba u Hrvatskoj i dobiti položaj velikoga kapetana Like i Krbave, Vitezović se obraćao raznim utjecajnim osobama toga vremena, na primjer zagrebačkome kanoniku Petru Črnkoviću, potpredsjedniku Dvorskoga ratnog vijeća u Grazu Ivanu Ferdinandu Josipu Herbersteinu, senjskome biskupu Martinu Brajkoviću, s molbom da mu dopuste da im posveti spjev, ali – iako svi nisu prihvatili njegov poziv – uspio je privući pozornost Sabora koji mu je (kao kraljevinskome tiskaru) pružio financijsku potporu nakon čega je i objavio spjev. Do danas su identificirana dva djelomično različita otiska spjeva u četiri primjerka, koji s čuvaju u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, a u poglavlju o priređivanju latinskoga izvornika i karakteristikama Vitezovićeve jezika na kraju knjige B. Marotti, jedan od urednika izvornika, analizirajući karakteristike Vitezovićeve jezika i osobitosti hrvatskoga prijevoda, zaključio je da se on uklapa u tradiciju hrvatskoga prijevodnog daktilskog heksametra koji je ustanovio Tomo Maretić, a nastavili su ga drugi autori poput Stjepana Ivšića, Bratoljuba Klaića i Branimira Glavičića. Prevoditeljica Z. Blažević ujedno je i autorica uvodnoga poglavlja, u kojemu je naglasila da je Vitezovićeve spjev bio vrlo dobro prihvaćen jer su ga neki hrvatski suvremenici izjednačili s rimskim pjesnikom Vergilijem, autorom poznate Eneide, koja se smatra oglednim primjerom nacionalnoga epa, čija je temeljna odlika oblikovanje pripovijesti o podrijetlu, povijesti i identitetu nacionalne zajednice. Ono se postiže odabirom primjerenih retoričko-poetičkih sredstava pomoću kojih se oblikuje povijesna eshatologija, to jest linearna povijest koja, rekonstruirajući prošlost nacionalne zajednice, upućuje na suvremena zbivanja. Međutim, iako se

prema autoričinu mišljenju ovaj Vitezovićev spjev ne može smatrati nacionalnim epom u klasičnome smislu, naglasila je da on s njime dijeli mnoga slična obilježja, na primjer naznačenu vremensku matricu ili određeni vremenski i prostorni okvir koji uspostavlja nepremostivu granicu između dviju strana u sklopu antagonističkoga modela prikazanih zbivanja. Vitezović je opisao zbivanja iz hrvatske povijesti između 1500. i 1700. godine, koja je doslovno preuzeo iz svoje *Kronike* tiskane 1696. godine uvrstivši iz nje samo događaje i godine bitne za nacionalnu povijest, na primjer ratove, pobune, elementarne nepogode te promjene na kraljevskome prijestolju i banskoj stolici. Pozornost je posvetio istaknutim protuosmanskim borbama i banovima koji figuriraju kao simbolično jamstvo političke i institucionalne opstojnosti Kraljevstva i uzori patriotskih i kršćanskih vrlina. Prostorno je prikazao povijest Kraljevstva Hrvatske, Slavonije i Dalmacije i krajeva koje je on uvrstio u sustav "oživljene" Hrvatske (Bosna, Srbija i Boka kotorska) pri čemu su mu kao najistaknutije simbolične domovinske oznake služile utvrde, koje je naveo kao materijalni dokaz povijesnoga kontinuiteta i opstojnosti plemićke nacije. Hrvatsko-osmanski rat reprezentira i u religijskim kategorijama promovirajući Hrvate u izabrani narod, a turske običaje i vladavinu kao opreku i negaciju idealnoga kršćanskog vjersko-političkog poretka. Bliskost ovoga djela s klasičnim epskim vrstama – prema prevoditeljčinu mišljenju – potvrđuju i karakteristična epska invokacija na početku, emfatična molitva božanstvima na kraju te epska radnja u duhu kršćanskoga neostoicizma, a koji čini dominantni ideologem čitavoga spjeva, a kao najneobičniju karakteristiku njegovoga pjeničkog iskaza istaknula je personificiranu Hrvatsku – domovinu metaforički izjednačenu sa ženom-majkom prikazujući time nacionalnu povijest kao osobnu povijest patnje. Prevoditeljica je istaknula važnost uporabe prozopopeje, antičke figure mišljenja koja se koristila u ranovovjekovnoj poetici kao književne personifikacije koja

je postala konstitutivnim elementom većine nacionalnih diskursa jer je omogućavala apstraktnoj ideji pridati sposobnost osjećanja i voljnoga djelovanja. U humanizmu je popularnost stekla zahvaljujući Ovidijevim *Heroidama*, koje su poslužile kao predložak kritički intoniranim alegorijskim heroidama, kojima su se mogle artikulirati političke kritike, a u njima su se kao iskaznim subjektima pojavljivale personificirane nacije i države tijekom 16. stoljeća, a bile su popularne među njemačkim humanistima. Na temelju ovih postavki prevoditeljica je zaključila da je Vitezović stvorio žanrovski hibrid koji oponaša i vergilijanski nacionalni ep i ovidijevske heroide te ukazala na vezu s drugim suvremenim žanrovima-kronikama u stihu i s tužaljkom ili političkom lamentacijom. Ti su žanrovi prvo bili popularni u zemljama ugroženima osmanlijskim osvajanjima, ali su stekli popularnost i u poljskoj baroknoj književnosti, koja je – prema prevoditeljčinu mišljenju – bila uzorom i za hrvatsku književnu i političku kulturu 17. stoljeća. Kako su u poljskome slučaju u tematskome fokusu bile vojne kampanje, autorica je zaključila da se tim utjecajem može objasniti prikaz ratnih zbivanja kod Vitezovića te naglasila da je poljska književna kultura utjecala i na koncepciju njegovoga djela. Napomenula je da se tužaljka kao žanrovsko obličje tijekom humanizma oslanjala i na srednjovjekovnu pjesničku tradiciju pa se u humanističkoj tužaljci kao alegorija uplakane Kristove majke pokazuje politička institucija – personificirana domovina ili Crkva, a tužaljka poprima oblik političke lamentacije koja ima i praktičnu političku funkciju mobiliziranja nacionalnoga kolektiva kako bi se učinkovito riješila neka društvena ili politička kriza. Kako su spomenuti žanrovi bili pogodni za političku promociju poljske plemićke elite i njezinih republikanskih ideala, autorica je istaknula da se i objavljivanje *Uplakane Hrvatske* moglo tumačiti kao pokušaj predstavnika vladajuće oligarhije da osiguraju europski prepoznatljiv model povijesnoga pamćenja i promiču vlastito viđenje političkoga uređenja Hrvat-

ske nakon neposredne osmanske opasnosti. Vitezović je istaknuo simbolično značenje banske funkcije kao čimbenika stabilnosti, a poetskim isticanjem banskih vrlina nagovijestio je uspostavu novoga političkog poretka, temeljenoga na beskompromisnoj odanosti domovini, a ne prvenstveno vladaru, pa je glavna mobilizacijska snaga za rat postalo sveto domovinsko tlo. Uz ove elemente zaključila je da je Vitezović u ovome djelu naglasio važnost staleških tijela vlasti i nedvojbenu političku lojalnost habsburškome vladaru, ali i da je ideološka potka spjeva služila kao podloga za iskazivanje prikrivene kritike kao i teritorijalnih pretenzija hrvatskih staleža koji su bili nezadovoljni odredbama Ugovora o miru iz 1699. godine. Njih se moglo prepoznati u drugoj, proširenoj inačici pohvalne pjesme grofu Luigiju Ferdinandu Marsigliju u kojoj se habsburškim povjerenicima upućuje oštar prijekor zbog prepuštanja Kostajnice, Dubice, Jasenovca i Gradiške Osmanlijama. Marsigliju se upućuje poziv da nakon novoga rata s Osmanlijama treba vratiti Hrvatskoj Bosnu, Srijem i Ramu (Hercegovinu). Kako su jezična, žanrovska i poetska forma ovoga spjeva kao i njegova ideološka slojevitost bile u suglasju s dominantnim smjernicama službene staleške politike, bile su i razlog zbog kojega je Vitezović svoj spjev slao uglednim ugarskim i habsburškim dužnosnicima, a prevoditeljica je istaknula da je spjev postigao uspjeh i izvan domaćih granica jer ga je u Beču 1718. godine pohvalio i Nicolaus Csáky u *Mjestopisu Velikoga Kraljevstva Ugarske*. Z. Blažević je zaključila da je ovo Vitezovićeva djelo nepravedno bilo zapostavljeno vjerojatno zbog toga što je bilo napisano latinskim stihovima iako po žanrovskoj formi, kronološko-filozofskome sadržaju i estetskim vrijednostima zaslužuje mjesto u nacionalnome književnom kanonu. No, prijevod Vitezovićeva spjeva vjerojatno će prvo privući veću pozornost klasičnih filologa i općenito lingvista s obzirom na detaljnu jezičnu analizu i paralelno tiskanje latinskoga originala i hrvatskoga prijevoda. Povjesničarima ranoga novog vijeka, poseb-

no onima zainteresiranima za vladavinu Leopolda I. i Josipa I., ovaj prijevod dopunit će već poznate činjenice o političkim i društvenim okvirima u kojima je živio i radio Vitezović, a lakšemu isčitavanju ovoga djela, koje tek treba steći mjesto koje mu prema mišljenju prevoditeljice i pripada, pridonijet će iscrpne bilješke koje je autorica napravila koristeći bogatu historiografiju posvećenu tome razdoblju.

Zlatko Kudelić

Antal Molnár, *Confessionalization on the Frontier. The Balkan Catholics between Roman Reform and Ottoman Reality*, Roma: Viella, 2019, 268 stranica

Među popularnim istraživačkim temama ranoga novovjekovlja u novije vrijeme svakako se ističe teorija konfesionalizacije, koju su, slijedeći radove Ernesta Zeedena i Huberta Jedina, razvili njemački povjesničari Wolfgang Reinhard i Heinz Schilling, a prema kojoj su ranonovovjekovne monarhije i republike tijekom svojega formiranja i razvoja u svoj sustav uključile ranovovjekovne konfesije i koristile ih za jačanje vlastite moći osiguravajući im povlašteni položaj državnih konfesija. Ovaj model prvenstveno je bio namijenjen analiziranju razvojnih karakteristika protestantskih i Katoličke crkve u ranome novom vijeku, ali su ga prihvatili i istraživači pravoslavlja, islama i judaizma jer je, iako izašao iz svojih prvobitnih okvira, privukao pozornost na opću dinamiku procesa institucionalizacije (primjetnoga u svakoj religijskoj organizaciji ranoga novog vijeka) prisiljavajući ih da se moderniziraju. I knjiga mađarskoga povjesničara Antala Molnára o konfesionalizaciji na pograničnome području, koja se bavi odnosom balkanskih kršćana pod osmanskom vlašću prema reformama koje je Rim nastojao provoditi među njima i njihovim rezultatima, predstavlja takav pokušaj,